

Fæste fra private Godsejere til Borgerne, og saa tillige, fordi selve det private Fæsteforhold var slet ikke saa daarligt et Forhold oprindeligt, men udartede kun i Tider, hvor Adelen tilrev sig stor Magt her i Landet, og hvor den vilde have været i Stand til at undertrykke Bondestanden, selv om den ikke kunde have benyttet Fæsteforholdene dertil. Forholdet var jo oprindeligt det, at de Ydelser, som Fæstebønderne skulde svare til deres Husbond, som det jo hed i den gammeldags Udtryksmaade, saavel Landgilden som Hoveriet, var enten vedtægtsmæssig eller gennem Hævd fastsat til bestemte Ydelser af kun ringe Omfang. Det er først i de Tider, hvor Adelen tilriver sig al Magt, at den ved at gøre Hoveriet ubestemt gør Bønderne til sine Slaver, men hvis Adelen ikke havde haft dette Middel til at undertrykke Bondestanden i de Tider, vilde den sikkert have fundet andre.

Jeg kan nu ikke paa Grund af Tiden komme nærmere ind paa alle disse Forhold. Men jeg vil kun slaa fast, at det er ganske uberettiget, naar Godsejerne hævde, at de ere Ejere af Fæstejorden. De ere det ikke, og de have aldrig været det. Hvis Fæstejorden ikke tilhører Samfundet, tilhører den de Bondeslægter, som sidde paa Fæstestederne. Den Ret, som Godsejerne have over Fæstestederne, var i tidligere Tid Herlighedsrettigheder saaledes som Jagtret, Sigt- og Sægefaldsret, som nu ere faldne bort, Ret til at oppebære Stædsmaal eller Indfæstning, Ret til Landgilde og saa Retten til Hoveri, som nu er afløst. Af disse Rettigheder er nu tilbage Retten til Indfæstning og Retten til Landgilde. Indfæstningen er jo kun en Ydelse en Gang for alle, og den var i tidligere Tider sædvanemæssig fastsat saaledes, at en Godsejer ikke kunde kræve mere af Sønnen, naar han skulde til, end han havde gjort af Faderen, den Gang Faderen fæstede Gaarden. Landgilden var ogsaa oprindelig sædvanemæssig fastsat. Det er først ved en af de Forordninger, som kom ved de store Landboreformer, Forordningen af 15. Juni 1792 § 10, at der ulykkeligvis fremkommer en Bestemmelse om, at det skal være Godsejere, naar de fremme Udskifningen af Jorden fra Fællesskabet „uforment, naar saadanne, af Fællesskabet specielt udskiftede, Ejendomme blive fæsteledige, af de tilkommende Fæstere at betinge sig saadanne Afgifter, som de med dem kunne forenes om.“ Det er først i 1792, at denne ulykkelige Bestemmelse udføres.

Hvis man ikke havde faaet denne Bestemmelse i en Forordning, som i øvrigt kun tilsigter at fremme Bondestandens Vel og Udskifningen af Bondejorden af det gamle Fællesskab, vilde det aldrig kunne være lykkedes Godsejerne at hævde for sig en Ejendomsret til Jorden. Det er ganske underligt nu, thi nu er det jo efterhaanden bleven ligesom kære gamle Minder, man fremdrager, naar man taler om, at Fæstejorden tilhører Bønderne. Men det er jo dog ikke længere siden end i Midten af forrige Aarhundrede, at alle Mennesker hævdede det, og selve den Lov, i Henhold til hvilken maaske Thorø er solgt — jeg ved dog ikke bestemt, om det netop er i Henhold til den Lov eller en anden, som hviler paa samme Tidsaand — nemlig Loven af 8. April 1851, Loven om Selvejendoms Indførelse paa Statens Bøndergods, saavel som den Lov, vi fik Aaret efter angaaende Salget af Sorø Akademis Fæstegods, ere Love, som tydeligt give den Opfattelse Udtryk og Lovskraft, at Fæstebønderne eje Fæstejorden og Fæstegaardene, og at naar de skulle være fri Ejere af dem, skulle de kun give Staten eller Godsbesidderen en Erstatning for de Rettigheder, som Godsbesidderen eller Staten har over Fæstestederne. Det vil sige, at de skulle have fri Ejendomsret over Jorden, naar de betale, hvad de Afgifter kapitaliserede ere værd, som disse Fæstebønder skulle svare. I Loven af 8. April 1851 hedder det — efter at det i § 1 er bestemt, at det Staten tilhørende under Domænebestyrelsen henlagte Bøndergods, som er bortfæstet eller bortlejet til Gaardmænd eller Husmænd, skal gaa over til Selvejendom — i § 2: „For hvert Fæstesteds Vedkommende bliver at skønne, hvad der, hvis Stedet nu var fæsteledigt, efter Billighed vilde være at svare af samme i aarlig Jordebogsafgift. For saa vidt denne Afgift ansættes i Korn, bliver dettes Værdi at beregne efter Gennemsnit af de sidste 24 Aars Kapitelstakster, saaledes at de 2 højeste og de 2 laveste Aar udskydes. Derefter fastsættes, hvad der efter Hensyn til Stedets hele Beskaffenhed og Jordebogsafgiftens Størrelse billigen vilde være at udrede i Indfæstning af en ny Fæster, dog at der ved denne Ansættelse ogsaa tages passende Hensyn til, hvilke Forbedringer den nuværende Fæster selv har udført ved Ejendommen. Af den ansatte Jordebogsafgift tages det 25-dobbelte Beløb, dertil lægges den bestemte Indfæstning og endvidere for hvert 100 Rbd., som denne udgør, 43 Rbd. 5 Mk., og dette samlede Beløb er da den